

Kemal Bilbaşar'ın “Yonca Kız” Kitabının Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi

Fadime Yiğit ^{1*}

¹ Şehit Gökhan Uzun İmam Hatip Ortaokulu, Milli Eğitim Bakanlığı, Trabzon, Türkiye, ORCID: 0000-0003-0477-8170

Özet

Türkçe öğretimi, bireylere değerleri aşılama da kullanılabilcek önemli araçlardan biri olan edebi metinler aracılığıyla gerçekleştirilmektedir. Değerler eğitiminin olumlu sonuçlar vermesi için okuma kitapları vasıtasıyla değerler eğitiminin devamlılığı sağlanmalıdır. Bu araştırmada Kemal Bilbaşar'ın “Yonca Kız” adlı kitabı Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda (Millî Eğitim Bakanlığı, 2019) yer alan değerler açısından incelenmiştir. Araştırmada nitel araştırma tekniklerinden doküman incelemesi tekniği, verilerin analizinde betimsel analiz kullanılmıştır. Çalışmanın sonucunda kitapta sırasıyla en fazla sevgi (20), saygı (9) ve yardımseverlik (9) değerlerinin işlendiği görülmüştür. Adalet, sabır, dostluk ve dürüstlük değerlerinin de verildiği kitapta; sorumluluk, vatanseverlik ve öz denetim değerlerine rastlanamamıştır.

Makale

Geçmişi:

Alındı:

05/12/2022

Revize Edildi:

02/06/2023

Kabul Edildi:

10/06/2023

Anahtar

Kelimeler:

Değer Eğitimi;

Türkçe Öğretimi;

Yonca Kız

Atf için:

Yiğit, F. (2023). Kemal Bilbaşar'ın “Yonca Kız” kitabının değerler eğitimi açısından incelenmesi *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(1), 18-27. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/amauefd/1>

*Sorumlu Yazar Fadime Yiğit ✉ fadimecanak@gmail.com

ISSN: 2146-7811, ©2023 Amasya Üniversitesi

Examination of Kemal Bilbaşar's "Clover Girl" Book in Terms of Values Education

Fadime Yiğit ^{1*}

¹ Şehit Gökhan Uzun İmam Hatip Secondary School, Ministry of Education, Trabzon, Türkiye, ORCID: 0000-0003-0477-8170

Abstract

Teaching Turkish is carried out through literary texts, which are one of the important tools that can be used to instill values in individuals. For values education to yield positive results, the continuity of values education should be ensured through reading books. In this research, Kemal Bilbaşar's book "Yonca Kız" was examined in terms of the values in the Turkish Lesson Curriculum (Ministry of Education, 2019). Document analysis technique, one of the qualitative research techniques and the descriptive analysis method was used in the research. As a result of the study in the book, it was seen respectively that the values of love (20), respect (9) and, benevolence (9) were processed the most. The values of justice, patience, friendship and, honesty were covered, which the values of responsibility, patriotism and, self-control were not found in the book.

Article History:

Received:
05/12/2022

Revised:
02/06/2023

Accepted:
10/06/2023

Keywords:

Values
Education;
Turkish
Teaching;
Yonca Kız

Giriş

Günümüzde “değer” sözcüğü bir varlığa verilen kıymeti, varlığın beğenilme durumunu ifade eden soyut bir kavram olarak kullanılmaktadır. Eyüpoğlu (1998), “değer” sözcüğünün Türkçede “dokun-, değ-” anlamına gelen “teg-” kelimesinden türediğini belirtir.

“Değer” kavramı geçmişten günümüze kadar iktisat, sosyoloji, psikoloji, etik ve felsefe gibi birçok alanın çalışma konusu olmuştur. Bu sebeple literatürde değer kavramına ilişkin farklı tanımlar bulmak mümkündür. Güngör’e (1993, s. 27) göre değer, “bir şeyin arzu edilebilir veya edilemez olduğu hakkındaki inançtır”. Değer “kişi ya da toplumun kabul ettiği var olma ve hareket etme tarzıdır” (Doğan, 2007, s. 309). İnsan davranışlar alışkanlık olabildiği gibi bilinçli şekilde yapılmış bir değerler seçimi de olabilir. Değer, bireyi seçimlere götüren temel inançlardır (Cüceloğlu, 2012). Tanımlar birbirinden farklı olsa da değerlerin insan davranışlarına yön verdiği ve toplumun ortak bakış açısını yansıttığı bilinmektedir. Çünkü Tural’ın (1992) belirttiği üzere değerler; toplumun tarihî birikimi ile ortaya çıkar, toplumun tamamı tarafından kabul görür, toplumun birliğini ve devamını sağlar. Toplumun varlığı üzerinde etkili olan değerlerin eğitimi ve öğretimi oldukça önemlidir.

Okullar, eğitim ve öğretimin planlı yapıldığı yerler olduğundan değerler eğitiminde en etkili sahalardan biridir. 1739 Sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu’nda da millî eğitimin genel amaçlarında “Türk milletinin millî, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerleri benimseyen, koruyan, geliştiren” kişiler yetiştirmek olduğu vurgulanmıştır. 2019 yılında ortaokul derslerinin öğretim programlarında değerlere yer verilerek belli bir plan çerçevesinde öğrencilere değerler eğitiminin verilmesi planlanmıştır. Türkçe dersi, Türkiye’de toplumun dünya görüşünü ve değerler sistemini barındırması açısından değerler eğitiminin gerçekleştirilebileceği dersler arasında önemli bir yere sahiptir. Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda (Millî Eğitim Bakanlığı [MEB], 2019, s. 3) “Ortaokulu tamamlayan öğrencilerin, ilkokulda kazandıkları yetkinlikleri geliştirmek suretiyle millî ve manevi değerleri benimsemiş, haklarını kullanan ve sorumluluklarını yerine getiren” bireyler olmalarını sağlamak amaçlanmaktadır. Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda (MEB, 2019), daha önceki programdan (MEB, 2006) farklı olarak “Değerlerimiz” başlığı açılmış ve verilmesi gereken değerlerin neler olduğuna ilişkin açıklamaya yer verilmiştir. Öğretim proramında yer verilen kök değerler; adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverliktir. Kök değerler ilgili olduğu alt değerlerle birlikte verilebileceği gibi diğer kök değerlerle ilişkilendirilerek de verilebilir (MEB, 2019).

Türkçenin öğretimi, çeşitli niteliklere sahip edebî metinlerle gerçekleştirildiğinden değerlerin öğrencilere tanıtılmasında Türk ve dünya edebiyatı eserlerinden yararlanılmaktadır. Sağlık’ın (2005) belirttiği üzere edebî eserler, değerler bakımından oldukça zengindir ve bu yüzden bireylere değerleri aşılama da kullanılabilir önemli araçlardır. Geleceğin yetişkinlerine değerler açısından eğitmek için öğretmenler, nasihat içerikli metinlerin yer aldığı klasik eserleri kullanabilirler (Akalin, 2021). Değerler eğitiminden olumlu sonuç almak için ders saati dışında okuma kitapları vasıtasıyla değerler eğitiminin devamlılığı sağlanabilir. Bu yüzden öğretmenlerin ve velilerin okuma kitaplarını gelişigüzel değil, bilinçli şekilde seçerek çocuklara tavsiye etmeleri önemlidir.

Millî Eğitim Bakanlığı 2005 tarihinde öğrencilere okumaları için tavsiye edilecek kitapların seçiminde öğretmenlere ve velilere yol göstermek için “100 Temel Eser” adı altında bir kitap listesi yayımlamıştır. İlköğretim öğrencileri için hazırlanan listede yerli eserler arasında yer alan Kemal Bilbaşar’ın “Yonca Kız” kitabı, içeriğinde öğrenci seviyesine uygun olmayan davranış ve olumsuz ifadelerin bulunması sebebiyle 12. 02. 2014 tarihinde 100 Temel Eser arasından çıkarılmıştır (MEB, 2014). 17.12. 2018 tarihinde ise 43769797-10.06.02- E. 24334160 sayılı genelge ile 100 Temel Eser listelerinin iptaline ve öğrencilerin Anayasa’ya, yasalara ve millî eğitimin temel amaçlarına uygun; millî ve insani değerlere saygılı tüm eserlerden öğrencilerin yararlandırılmasına karar verilmiştir (MEB, 2018). Yapılan bu son düzenleme ile öğretmenlere daha geniş imkânlar sunulmuş ve öğrencilerin ufku genişletilmiştir.

Kemal Bilbaşar’ın Sanat Anlayışı ve “Yonca Kız” Kitabı

1910 Çanakkale doğumlu, edebiyatımızın öğretmen yazarlarından biri olan Bilbaşar; edebiyata hikâye ile başlamış, romanları ile büyük ilgi toplamıştır (Enginün, 2006). Eserlerinde toplumsal sorunları işleyen Kemal Bilbaşar, toplumcu gerçekçi yazarlar arasında anılır. Kendisi de bunu şöyle ifade eder: “Fikirde toplumcu, sanatta gerçekçi görüşe bağlı idim. Memleketimizin insanların dertlerini, toplum gerçeklerini ancak bu edebiyat tekniğiyle gün ışığına çıkarmak ve onlara çözüm yolunu göstermek mümkün olacağına inanıyordum” (Kemal Bilbaşar Anlatıyor, 1967, s. 218-219).

Toplumcu gerçekçiler, tespit ettikleri gerçekleri sosyalist açıdan değerlendirir ve bunları sosyalist bir amaç için kullanırlar. Roman, onlar için toplumu değiştirmeyi, yeni bir toplum yaratmayı sağlayan bir araçtır. Kimileri kötülöklere, yolsuzluklara, haksızlıklara dikkat çekmek gerektiğini savunur. Kimileri ise toplum düzeninde Marksist açıdan köklü değişiklikler olmasını ister (Kabaklı, 2006). Bilbaşar'ın eserlerinde toplumcu gerçekçi yazarlarda olduğu gibi belirgin bir devrim fikri yoktur. Yazar; Cumhuriyet'e ait değerleri, Atatürk'ün ilke ve inkılâplarını savunur (Bağcı Tayfur, 2008). İncelediğimiz Yonca Kız eserinde de 23 Nisan şenliklerinin düzenlenmesi buna bir örnek teşkil etmektedir (Bilbaşar, 2006, s. 183).

Bilbaşar, toplumdaki ekonomik ve sosyal problemlerin incelenmesi gerektiğini savunur. Sosyal adaletsizliğe karşı olan yazar eserlerinde ıstırap çeken ancak bir türlü seslerini duyuramayan insanların hayatlarını anlatır (Enginün, 2006). Sadece toplumsal gerçekleri göz önüne sermekle kalmaz, toplumsal sorunların çözümü için yol gösterir. Bu yüzden Bağcı Tayfur (2008), Kemal Bilbaşar'ın "toplumsal gerçekçilik" ile "eleştirel gerçekçiliği" sentezlediğini savunur.

1971 yılında yayımlanan ve toplumsal içerikli bir çocuk romanı olan "Yonca Kız" kitabında olaylar, İzmir'in küçük bir kasabasında başlar. Mehmet Torlak; eşi Gonca Ana ve kızı Yonca Kız'ı da yanına alarak geçimlerini sağlamak için İzmir'e göçer. İzmir'de Mehmet Torlak'ın fabrika sahibi olan teyze oğlu İbrahim Bey; Mehmet'i kapıcı, Gonca Ana'yı hizmetçi olarak evine alır. İbrahim Bey ve ailesi giyim kuşamlarından ve konuşmalarından dolayı Torlak ailesini küçük görürler. İbrahim Bey'in annesi Ayşe Hanım -aynı zamanda Mehmet Torlak'ın teyzesi- ve köşkün hizmetçisi Sultan Bacı bu gariban aileye yakınlık gösterir. Ancak Mehmet Torlak ve ailesi hor görülmeye daha fazla dayanamaz ve köşkten ayrılırlar. Taşındıkları aileevinde bir süre mutlu şekilde yaşayan Torlak ailesi komşularıyla birlikte gecekonduyu yapmaya karar verir. Bu sırada İbrahim Bey'in Mehmet Torlak'ın annesinden kalan mirasa el koyduğu ortaya çıkar. Ev yapacakları arsanın başkaları tarafından alındığını gören Mehmet ve arkadaşları, karşı grup ile kavgaya tutuşur ve Mehmet bıçaklanarak öldürülür. Ayşe Hanım, Mehmet'in ailesini huzurlu bir yaşam sürmeleri için Bursa'da yaşayan kız kardeşi Hatice'nin yanına gönderir. Bir süre sonra Ayşe Hanım ile Sultan Bacı da Hatice Hanım'ın yanına yerleşirler ve yaz tatilinde hep beraber Uludağ'a tatile giderler. Bir gün otelin çevresinde köpeği ile dolaşmaya çıkan Yonca Kız, Çingene bir aile tarafından kaçırlır. Çingene aile; Yonca Kız'a "Asiye" adını verir ve sirkte yapacağı bazı işleri döverek öğretirler. Yonca Kız, uzun zaman oradan kaçmanın yollarını arar ve nihayet kaçmayı başarır. Yonca Kız'ı sokakta uyurken bulan Kezban onu kendi evine götürür, küçük kızı kendi çocuğu gibi kabul eder. Bir süre bu aile ile yaşayan Yonca Kız; tesadüfen kendini kaçıran Çingene Hasan'ı görür, polise durumu anlatır ve Çingene Hasan'ı yakalatır. Yapılan soruşturmada İbrahim Bey'in Mehmet Torlak'ın öldürülmesinde ve Yonca Kız'ın kaçırılmasında azmettirici olduğu ortaya çıkar. Yonca Kız, Bursa'ya asıl ailesinin yanına götürülür ve eski mutlu günlerine geri döner.

Romanda zor hayat şartları, zenginlik-fakirlik, ezilen-ezen, kasaba-şehir yaşamı, göç vb. konular işlenmiş ve romana toplumsal bir içerik katılmıştır. Yazar, toplumsal gerçekçi sanat anlayışını "Yonca Kız" adlı çocuk romanına da böylece yansıtmıştır.

Problem Cümlesi

Kemal Bilbaşar'ın "Yonca Kız" adlı kitabı Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda (MEB, 2019) yer alan kök değerlerden hangilerini içermektedir?

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu çalışmada Millî Eğitim Bakanlığı tarafından 2005 yılında ilköğretim öğrencileri için önerilen ve daha sonra 2014 yılında listeden çıkarılan "Yonca Kız" kitabını içerdiği değerler açısından incelemek amaçlanmıştır. Şen (2007) "Millî Eğitim Bakanlığının 2005 Yılında Tavsiye Ettiği 100 Temel Eser Yoluyla Türkçe Eğitiminde Değerler Öğretimi Üzerine Bir Araştırma" adlı çalışmada "Yonca Kız" kitabının da aralarında bulunduğu toplam 58 eseri incelemiştir. Örneklemin geniş tutulmasından dolayı "Yonca Kız" eserindeki değerlerin ayrıntılı olarak incelenmediği tespit edilmiştir. İlgili literatür incelendiğinde "Yonca Kız"da yer alan değerlerin ayrıntılı olarak incelendiği bir çalışmaya rastlanmamıştır. Yapılan bu çalışma "Yonca Kız" kitabındaki değerlerin Türkçe Dersi Öğretim Programı'na (MEB, 2019) göre tespit edilmesi açısından önem taşımaktadır. Bu çalışmanın Türkçe ders kitaplarını hazırlanmasında, öğretmen ve velilere öğrencilere kitap tavsiyesinde kolaylık sağlayacağı düşünülmektedir.

Yöntem

Bu araştırmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Yıldırım ve Şimşek (2016); nitel araştırmaların sayısal bilgilerden çok sözel bilgilere, olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizine dayandığını belirtir.

Araştırmanın Modeli

Nitel araştırmalarda gözlem, görüşme, doküman analizi gibi veri toplama teknikleri kullanılabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Bu araştırmada doküman analizi tekniği kullanılarak Kemal Bilbaşar'ın Can Çocuk Yayınları tarafından yayımlanan "Yonca Kız" adlı eseri içerdiği değerler açısından incelenmiştir. Makalede kullanılan yöntemden dolayı etik kurul raporu gerekmemektedir.

Verilerin Toplanması ve Değerlendirilmesi

Kemal Bilbaşar'ın "Yonca Kız" adlı kitabı temin edilmiş ve roman baştan sona okunmuştur. Araştırmada Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda (MEB, 2019) yer alan kök değerler temel alınmıştır. Kök değerler; adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverliktir. Değerleri romanda tarayarak fişlemek için roman iki kez okunmuş; not alma, ileti çıkarma, değerlendirme işlemi yapılmıştır. Değerlendirme ile ilgili sonuçlar her bir değer için ayrı başlık altında toplanmıştır. Araştırmada betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Yıldırım ve Şimşek'e (2016) göre betimsel analizin amacı elde edilen bulguları düzenlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde okuyucuya sunmaktır. Değerlerle ilgili iletilerin romanda nasıl verildiği ve değerlerin nasıl işlendiği tespit edilmiş, yorumlama yapılmış ve sonuçlara ulaşılmıştır.

Bulgular

Bu bölümde Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda (MEB, 2019) yer alan kök değerlerin kitabın hangi sayfalarında yer aldığı belirtilerek değerlerin eserde bulunma frekansı belirlenmiştir.

Tablo 1. "Yonca Kız" Romanında Değerlerin Dağılımı

Değerin Adı	Sayfa	Frekans
Sevgi	13, 15, 25, 71, 75, 76, 79, 84, 85, 86, 94, 95, 96, 99, 100, 105, 116, 118, 119, 124	20
Saygı	33, 37, 38, 47, 49, 52, 53, 106, 161	9
Yardımseverlik	44, 60, 62, 63, 70, 75, 159, 160, 161	9
Adalet	60, 72, 154, 169, 180, 183	6
Sabır	57, 58, 144	3
Dostluk	66, 103	2
Dürüstlük	72	1
Öz denetim	-	-
Sorumluluk	-	-
Vatanseverlik	-	-

Tablo 1 incelendiğinde "sevgi" değerini yansıtan örneklerin daha çok olduğu görülmektedir (20). Bu değeri saygı (9), yardımseverlik (9), adalet (6), sabır (3), dostluk (2) ve dürüstlük (1) izlemektedir. Eserde bulunmayan değerler; öz denetim, sorumluluk ve vatanseverliktir. Romanda yer alan her değer için açıklama ve yorumlama aşağıda yapılmış, ilgili değerlere ilişkin alıntılara yer verilmiştir.

Sevgi Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar

İnsanı insan yapan temel değerlerden biri olan sevgi "bir kimseye ya da bir şeye karşı insanda oluşan, onu gerektiğinde büyük özverilere götürebilen yakınlık, ilgi, beğeni gibi bağlarla ifadesini bulan duygusal bir hâldir" (Bilhan, 1991, s. 896). Sevgi içerisinde saygı, hoşgörü, yardımseverlik, dayanışma, misafirperverlik gibi birçok değeri barındırır ve görünmeyen bir bağla insanları birbirine bağlar.

Romanın birçok sayfasında sevgi değeri işlenmiş, sevginin önemine ve zorlukların üstesinden gelmekteki gücüne dikkat çekilmiştir. Romanda sevgi değeri; çocuk sevgisi, anne-baba sevgisi, insan sevgisi, hayvan sevgisi ve doğa sevgisi olarak işlenmiştir.

Mehmet Torlak, Gonca Ana ile evlat özlemiyle yanıp tutuşan Urgancı Ali ve Kezban karakterleri evlat sevgisinin güzelliğini gösterir: “*Yonca Kız’ın kara kara saçları, güvem gibi gözleri, ufacık ağzı vardı. Mehmet Torlak, elinden gelse kızını yüreğinin içine sokacaktı*” (Bilbaşar, 2006, s. 15).

Yonca Kız’da da baba sevgisi aynı yoğunlukta görülmektedir: “*Yonca Kız, babasını görünce, 'Bubacııı!' diye bağırdı, bir sıçrayışta kendisini babasının kucağına attı*” (Bilbaşar, 2006, s. 15).

Çocuk sevgisini başta Hatice Teyze olmak üzere Sultan Bacı ve Ayşe Teyze'nin söz ve tutumlarında açıkça görmek mümkündür: “*Amanın sevsinler kahve pişiren o küçük elleri,*” diye Sultan Bacı, *Yonca Kız’ın ellerini öpüp okşamıştı* (Bilbaşar, 2006, s. 71). “*Yavrım, Yonca Kız’ım, Kocaninen sana kurban olsun!*” dedi. (Bilbaşar, 2006, s. 76)

Hatice Teyze sadece torununa karşı değil, tüm çocuklara karşı sevgi doludur: “*Hatice Hanım’ın yüreği mutlulukla çarpıyordu. Yoca Kız ne iyi akıl etmişti de arkadaşlarını getirmişti. Çocukları sık sık buraya çağırmalıydı. Bundan böyle koru çocuk sesleriyle çınlamalıydı*” (Bilbaşar, 2006, s. 105).

Romanda sevgi değeri bireyin mutluluğuna katkı sağlaması açısından işlenmiştir: “*Hatice Hanım, uyuyan bebeğiyle yanak yanağa yatan bu sevimli çocuğun yaşayışına yepyeni bir anlam kattığını anlıyor, yüreğinin sıcak duygularla tatlı tatlı çarptığını duyuyordu.*” (Bilbaşar, 2006, s. 100)

Dağ yoluna tırmanırken rastladıkları keçi çobanlarına el sallayan Yonca Kız; her insana, her canlıya sevgiyle yaklaşmaktadır (Bilbaşar, 2006, s. 118). Yonca Kız’daki karşılıksız sevgiyi “*Bana hiçbir şey almasan da, şımartmasan da severim seni. Boynuna sarılıp tek sana 'Kocaninem' diyeyim.*” sözleri gözler önüne sermektedir (Bilbaşar, 2006, s. 84).

Romanda hayvan sevgisi de derinlemesine işlenmektedir. Hatice Hanım “*Hayvanlara bir de çocuklara karşı her zaman tatlı dille seslenirdi. Hayvanları sevmesini bilmeyen insanları sevmez, derdi*” (Bilbaşar, 2006, s. 79). Hayvanlara karşı olan sevgi ve ilgisi o denli büyüktü ki evinde birçok hayvan besler, onlara isimler verir:

“*Sonra ötekilerin adlarını söyledi. Gri renklisinin adı incap’tı, fıstık, leblebi yediği için ona bu adı koymuştu. Birinin adı Toz-Toprak’tı; arabayla geçerken yolda bulmuştu onu Hatice Hanım. Topraklara bulanmış olduğundan bu adı takmıştı. Kapkara olanın adı Zifir, kınalısının adı Sarman’dı. Seçerek almadığı, sokağa atılmış kedileri bulup eve getirdiği için cins kedi değillerdi ama, hepsi de sevilip okşanmaya alışmış, temiz, insancıl hayvanlardı. Durmadan masa altından ayaklarına sürtünüp mırnavlıyorlardı*” (Bilbaşar, 2006, s. 99).

Yonca Kız; hayvanlara karşı sevgi ve merhamet doludur, hayvanlara zarar verenleri sevmemektedir: “*Tavukları, tavşanları kesmediğine pek sevindim*” dedi. “*Kesseydi, ben o Beşir Beyamca’yı hiç sevmeyecektim*” (Bilbaşar, 2006, s. 96).

Yonca Kız, hayvanları o kadar çok sevmektedir ki bir aylık tatilde bir onlardan uzak kalmaya dayanamamaktadır (Bilbaşar, 2006, s. 116). Hayvanları sevmenin yanı sıra onları koruyup beslemek romanda işlenen değerlerdendir: “*Hepsi de Kara’yı okşayıp sevdiler. Merak ettikleri tavukları, tavusları gördüler. Onlara avuç avuç yem serptiler. Tavşanlara marul yaprağı yedirdikten sonra Beşir’in yanına çıktılar. Cıvıl cıvıl şakiyip gülüşerek maymunu fındık, fıstıkla beslediler*” (Bilbaşar, 2006, s. 94-95).

Romanda insanlara ve hayvanlara duyulan sevginin yanı sıra doğa sevgisi de verilmiştir. Doğanın roman kahramanlarına huzur verdiği görülür: “*Sındırgı ormanında öğle yemeğini yediler. Tahta oluktan akan buz gibi sudan içtiler. Hep birlikte çamlıkların altında dolaşıp kır çiçekleri topladılar. Dağın çam ve kekik kokan serin havasını ciğerlerine doldurdular*” (Bilbaşar, 2006, s. 85-86).

Saygı Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar

Değerler, birbirini etkileyen ve aynı zamanda birbirinden etkilenen özelliğe sahiptir. Sevgi, saygı, hoşgörü, yardımseverlik gibi değerleri birbirinden ayrı düşünmek doğru değildir. Bu değerler arasında karşılıklı bir ilişki vardır.

Saygı, aileden topluma kadar her kesimde olması zorunlu değerlerdendir. TDK (1998, s. 1922) saygıyı “*Değeri, üstünlüğü, yaşlılığı, yararlılığı, kutsallığı dolayısıyla bir kimseye, bir şeye karşı dikkatli, özenli, ölçülü davranmaya sebep olan sevgi duygusu, hürmet*” olarak tanımlamıştır. Yaş, makam, güç gibi özellikler; bu özellikleri taşıyan kişilere saygıyı gerektirir. “*Yonca Kız*” romanında özellikle büyüklere saygılı olmak gerektiği işlenmektedir. Eserde küçüğün büyüğe saygısı çoğunlukla el öpme âdetiyle verilmiştir: “*Babası da, 'Hadi git kızım, öp elini Ayşe Deyze'nin!' deyince Yonca Kız tıptış tıptış Ayşe Teyze'nin önüne vardı, bayramlarda komşu teyzelerinin elini öptüğü gibi, törenli biçimde öptü, alına*

koydu” (Bilbaşar, 2006, s. 52-53). Urgancı Ali’yi kooperatif binasının inşaatında bulurlar ve “Ali, Kocanine’nin gelişine pek sevinir ve elini öper.” (Bilbaşar, 2006, s. 161).

Romanda çalışanın patronuna saygısı işlenmiştir: “İbrahim Bey müşterilerini merdiven başına kadar uğurladı. Sonra kenara çekilmiş, ellerini saygıyla kavuşturmuş tezgâhtara sordu: Ne istiyorsun?” (Bilbaşar, 2006, s. 33).

Eserde müşteriye gösterilen saygıyı Uludağ’daki otel müdürünün Hatice Hanım ve misafirlerine göstermiş olduğu hürmetle görmek mümkündür: “(...) Hatice Hanım’ın önünde saygıyla eğildi, ‘Otelimize şeref verdiniz Hanımefendi’ dedi” (Bilbaşar, 2006, s. 106).

Romanda yapmacık şekilde saygılı davranan kişiler bulunmaktadır. Aslında yazar bu kişiler ile fakirin zenginler karşısında ezilmişliğini ve insanların çıkar uğruna ne denli ikiyüzlü olabileceklerini eleştirmektedir. İbrahim Bey’in emri ile Mehmet Torlak ve ailesine kıyafet alınırken bu durum açıkça görülmektedir: “Her mağazada satıcılar İbrahim Bey’in adamıyla gelen müşterilere karşı aşırı derecede saygı gösteriyorlardı. Ne var ki Mehmet, soyunup giyinirken mağaza satıcılarının burun buruna verdiklerini, kendilerine bakarak fiskos ettiklerini gülüşüklerini görüyordu” (Bilbaşar, 2006, s. 37-38).

Yazar, saygı değerini saygı-saygısızlık şeklinde zıtlıklarla vermektedir. İbrahim Bey’in karısı Yonca Kız ile Gonca Ana’ya kaba ve küçümseyici davranışlar sergilerken Ayşe Teyze “Gelinin saygısızlığını unutturacak, gönül alacak sözler bulup söylemeye” çalışır (Bilbaşar, 2006, s. 47).

Eserde saygı değeri; örnek teşkil edecek nitelikte davranan, yapmacık bir tavırla saygı gösteren ve saygısızca davranan karakterler vasıtasıyla işlenmiştir. Romanda saygıya yönelik tutum ve davranışlara dokuz defa yer verilmiş, saygı değeri ön plana çıkarılmıştır.

Yardımseverlik Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar

Yardım, kendi gücünü ve imkânlarını başka birinin iyiliği için kullanma, yardımseverlik yardım etmekten hoşlanma durumudur (TDK, 1998, s. 23). Yardımseverlik; başta yardıma muhtaç insanlara, özürülere, yetimlere, yaşlılara, hastalara olmak üzere sevdiğimiz, sevindirmek istediğimiz bütün insanlara maddi veya manevi destek olmaktır.

Mehmet Torlak ve ailesi konaktan ayrılırken Ayşe Teyze’nin onlara para vermesi (Bilbaşar, 2006, s. 63), Mehmet Torlak’ın hemşehrisi Urfat’ın hem Mehmet’e hem de Gonca Ana’ya iş bulacağını söylemesi ve oturdukları aileevinde boş bir oda olduğunu söylemesi (Bilbaşar, 2006, s. 62) zor durumda kalan insanlara yardım etmek gerektiğine örnek oluşturur. Kezban’ın Yonca Kız’ı bulduğunda onu evine getirmesi, temizleyip paklaması yardımseverliğini göstermektedir (Bilbaşar, 2006, s. 159).

Yardımsever insanlar; herhangi bir zorlamayla değil, tamamıyla içten gelen bir dürtü ile insanlara el uzatır. Yonca Kız da yaşının küçük olmasına rağmen yardımseverlik dürtüsüyle annesi ve babası isteyken komşuları Elif geline yardım eder: “Çamaşır yuğduğu, sökülük diktiği, aş pişirdiği sıra Yonca Kız, Ayşe’yle Aysel’i oyalıyordu” (Bilbaşar, 2006, s. 60).

Eserde Yonca Kız, “Asiye” ismiyle Urgancı Ali ve Kezban’a da yardım ederken karşımıza çıkar: “Asiye kız oyuna da, Kezban anasına, Ali babasına da yardıma vakit buluyordu” (Bilbaşar, 2006, s. 160).

Yukarıdaki örneklerde görüldüğü üzere yardımseverlik değeri çalışkanlık değeriyle iç içe verilmiştir. Yardımseverlik değerini taşıyan insanlar için birine yardımda bulunmak külfet değil, bir zevk hâline gelebilir. Başkalarına yardım etmek Yonca Kız’ın gücüne gitmez, aksine mutluluk duyar. Romanda yardımseverlik değerinin öne çıktığı, okuyucuya bu değeri iletme açısından Yonca Kız karakterinin rol model olduğu söylenebilir.

Adalet ile İlgili Bulgu ve Yorumlar

Romanda işlenen değerlerden biri olan adaleti, TDK (1998, s. 21) “1.Hak ve hukuka uygunluk, hakkı gözetme, doğruluk. 2. Bu işi uygulayan, yerine getiren devlet kuruluşları. 3. Herkese kendine uygun düşeni, kendi hakkı olanı verme.” olarak tanımlar.

Yonca Kızı kaçırılan Çingene Hasan polisler tarafından tutuklanır ve “Çingene Hasan’ın verdiği ifade üzerine İzmir Savcılığı’nın açtığı soruşturma, suçlarını kabul etmemelerine karşılık, İbrahim Bey’le karısının suçlu oldukları” ortaya çıkar (Bilbaşar, 2006, s. 180). Romanın sonunda adalet yerini bularak Mehmet Torlak’ı öldürten ve Yonca Kız’ı kaçırtan İbrahim Bey ile eşi cezalandırılır.

Romanda adil olma değeri sadece hukuk açısından değil, bireysel ilişkilerde ve bireyin iç dünyasında da işlenmiştir. Adil olma değerini Yonca Kız’ın küçük yüreğinde bile görmek mümkündür. Yonca Kız

rüyasında, kırbaçı maymuna vererek “Çingene Hasan, seni çok dövdü, şimdi de sen onu kırbaçlayacaksın.” (Bilbaşar, 2006, s. 154) der.

Şüphesiz ki adil olmanın önemini anlatmanın güzel bir yolu da adeletsiz davranan karakterlerin okuyucunun gözünde değersizleştirilmesidir. Romanda bu karakter İbrahim Bey’in karısıdır. “Hanımefendi hiçbir şey sormadan, olanı bitenleri Yonca Kız’dan bildi.(...) ceza olarak Yonca Kız’ın örgülü saçlarını kökünden kesti” (Bilbaşar, 2006, s. 60).

Romanda adil olma değeri paylaşımlarda eşitliği gözetmek gerektiği açısından işlenmiştir. Teyze oğlunun malına el koyan İbrahim Bey, eleştirilmiş ve aşağılanmıştır (Bilbaşar, 2006, s. 72). “Yonca Kız” romanında paylaşımlarda eşitliğin gözetilmesi ve kişilerarası ilişkilerde adil davranılması gerektiği, kanunlar sayesinde adaletin yerini bulacağı vurgulanmıştır. Yazarın eserinde sosyal adalet temasını yoğun olarak işleme doğal olarak sanat anlayışıyla ilişkilendirilebilir.

Sabır Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar

Günlük hayatta da sıkça kullanılan sabır kavramı bireyin ruh sağlığı ve sosyal hayatı açısından önemlidir. Sabır, insanın olaylara veya kişilere karşı davranışlarını etkileyen bir değerdir. Yaşamda bazı zamanlar üzücü veya tahammül etmesi zor olabilmektedir. Sabır, “katlanılması zor olan haksızlık, sıkıntı, acı, hastalık, yoksulluk, felaket vb. durumlar karşısında umutsuzluğa kapılmayıp şikâyet etmeden, sızlanmadan dayanma, tahammül gösterme” (Ayverdi, 2005, s. 2616) olarak tanımlanmaktadır. Sabrı sadece olumsuz durumlar karşısında sakin kalmak şeklinde tanımlamak doğru olmayabilir. Doğan (2017) sıradan günlük yaşamda iyi şeyler arzu edildiğinde de sabra başvurulduğunu belirtmektedir.

Yazar, romanda sabır değerini başta Yonca Kız olmak üzere Mehmet Torlak ve eşi Gonca üzerinden yoğun şekilde işlemiştir. Yonca Kız; İbrahim Bey’in evinde hor görülmesine, ailevindeki zorlu yaşam şartlarına, babasının ölümüne, uzun süre ailesinden uzak kalmasına rağmen metanetini korumuş ve zorluklar karşısında sabrederek dirençli davranabilmiştir: “Odaya girdiklerinde Şehvar bütün oyuncaklarını ortaya seriyordu. Ama Yonca Kız’a birini elletmiyordu. Onu bir kenarda oturtuyor nispet verir gibi her oyuncuğun marifetini gösteriyordu. Oysa Yonca Kız kıskanmadan, bir şey söylemeden onu seyrediyordu” (Bilbaşar, 2006, s. 58)

Yonca Kız’ın kendisini kaçırانların elinden kaçmayı başarması ve suçluların yakalanmasına yardım etmesi onun öfkeye kapılmadan zorlukların üstesinden gelebildiğini göstermektedir: “Nasıl kaçacaktı, nereye kaçacaktı? Bildiği yoktu. Yalnız kafasının içinde bu istek vardı: Kaçacaktı. Günlerde fırsat kollayarak dolaştı.” (Bilbaşar, 2006, s. 144)

Mehmet ve Gonca Torlak da maddi sıkıntılara, hor görülmeye karşı uzun süre sabırlı davranmış ve pes etmemişlerdir: “Gonca ana ağzını açıp şikâyetle bulunmuyordu; bulunmuyordu ama onun da bu durumdan memnun olmadığı, gizli gizli burnunu çekip ağladığı, gözlerinin kırmızılığından anlaşılıyordu.” (Bilbaşar, 2006, s. 57)

Dostluk ile İlgili Bulgu ve Yorumlar

Dostluk; insan hayatında bireyin kendini yalnız hissetmemesi, acısını, sevincini, üzüntüsünü, başarısını vb. paylaşabilmesi açısından önemli bir değerdir. Dostluk; “Birbirlerine karşı sevgi ve anlayış gösteren kimselerden her biri” (TDK, 2005, s. 120) olarak tanımlanan arkadaş kavramının daha üstünde olan bir erdemdir. İnsan, dostlarıyla kendini daha güçlü ve güvende hisseder. Dostluk değeri; sevgi, paylaşma, dürüstlük, yardımseverlik, saygı gibi değerlerle iç içedir. “Yonca Kız” kitabında dostluk değerinin işlendiği bazı cümleler şunlardır: “Yonca Kız, az zamanda ailevindeki Ayşelerin, Fatmaların, Hatçelerin, Hasanların, Alilerin, Osmanların Yonca ablası oldu” (Bilbaşar, 2006, s. 66). “Yonca Kızı okul arkadaşları pek seviyorlardı. Her oyunda onun başarılı olmasına karşılık hiçbiri Yonca Kız’ı kıskanmıyordu” (Bilbaşar, 2006, s. 103).

Dürüstlük Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar

Dürüstlük, bir nesilden diğerine aktarılması gereken en önemli değerlerden birisidir. Dürüst olmayan bireylere güven duyulmaz ve bu kişiler toplumda dışlanır. Nitekim romanda İbrahim Bey dürüst olmadığı için gecekonducu tarafından eleştirilir: “Onda merhamet olsa, anasının malına el uzatmaz, yetim hakkı yemezdi. Teyzesinin mirası üzerine oturmazdı. Dedesi, teyzesini reddetmişmiş de, malından zırnık vermeyeceksiniz o kıza, demişmiş de. Hepsi yalan, hepsi düzenbazlık” (Bilbaşar, 2006, s. 72).

Dürüst olmamak insanı yapmacık ve başkalarını kandıran insanlara dönüştürür. Yapılan sahtekârca davranış bir diğerine yol açar. Sahtekârlık neredeyse bir yaşam biçimine dönüşebilir (Urban, 2007).

İbrahim Bey, başkasının hakkına el uzatmakla kalmamış; teyze oğlu Mehmet Torlak ve ailesini aşağılamış, teyze oğlunun öldürülmesine ve Yonca Kız'ın kaçırılmasına sebep olmuştur. Bu sahtekârlık İbrahim Bey'in yaşam biçimi hâline gelmiştir. İbrahim Bey, romanın sonunda özgürlüğü elinden alınarak cezalandırılmış ve annesi de dâhil olmak üzere çevresindekiler tarafından kınanmıştır. Romanda sahtekâr insanların toplum tarafından kınanıp dışlanacakları ve nihayetinde cezalarını çekecekleri iletili verilerek dürüstlük değerine dikkat çekilmiştir.

Sonuç ve Öneriler

Yapılan araştırma sonucunda “Yonca Kız” romanında en çok sevgi değerinin işlendiği tespit edilmiştir. Yazar, gerek kahramanların diyaloglarıyla gerekse olay örgüsüyle sevginin önemini ve gücünü anlatmaya çalışmıştır. Sevgi değerinden sonra romanda en çok karşılaşılan değer saygı ve yardımseverlik olmuştur. Romanda kahramanlar büyüklerine saygılı davranmış, el öpme gibi örnek davranışlarla okuyucular saygıya özendirilmiştir. Yardımseverlik değerinin çalışkanlık değeriyle ilişkilendirildiği tespit edilmiştir. İhtiyaç sahiplerine para yardımında bulunan, zor durumdaki insanlara iş ve kalacak yer sağlayan kahramanlar; yardımseverlik açısından okurlara rol model olmaktadır. Adalet değeri romanda altı kez geçmiş olduğundan en çok işlenen değerler arasında sayılabilir. Toplumsal yaşamda adaleti kanunların sağladığı ve paylaşımlarda eşitliğin gözetilmesi gerektiği verilerek adil olma değeri işlenmiştir.

Sabır, dostluk ve dürüstlük değerlerinin romanda işlendiği ancak ön plana çıkarılmadığı görülmektedir. TDÖP'te (2019) yer alan kök değerlerden öz denetim, sorumluluk ve vatanseverlik kitapta hiç yer almamaktadır. Bir edebî eserin bütün değerleri iletmek açısından yeterli olamayacağından bu durum eser açısından olumsuzluk olarak değerlendirilemez.

Çalışma sonucunda içeriğinde öğrenci seviyesine uygun olmayan davranış ve olumsuz ifadelerin yer alması sebebiyle 100 Temel Eser listesinden çıkarılan “Yonca Kız” kitabında sevgi, saygı ve yardımlaşma gibi önemli kök değerlerin başarılı bir şekilde işlendiği görülmüştür. Eserde Romanlara yönelik olumsuz algı oluşturacak bir tavır olduğu düşünülmektedir çünkü her etnik gruptan veya meslek grubundan art niyetli insanların var olabileceği göz önüne alınmalıdır. Eserde Yonca Kız karakterini kaçıranın bir Roman olması okurları ırksal ayrımcılığa sürüklemeyeceği düşünülmektedir. Üstelik Mehmet Torlak'ın öldürülmesinde, Yonca Kız'ın kaçırılmasında azmettirici İbrahim Bey'dir ve bu gerçek romanın sonunda açıklanmaktadır. Bu nedenle İlköğretim 100 Temel Eser listesinden çıkarılarak toplumun olumsuz tutumuna maruz bırakılan “Yonca Kız” kitabı olumlu yönlerden gündeme getirilerek esere iade-i itibarı verilmesi gerekmektedir. Aşağıda araştırma sonuçlarına dayalı ve ileride yapılabilecek araştırmalara yönelik öneriler bulunmaktadır:

- İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda (MEB, 2019) her sınıf seviyesinde okutulması gereken zorunlu temalardan birinin “Erdemler” olduğu belirtilmiştir. Bu durum göz önünde bulundurulursa sevgi değerinin sıkça işlendiği “Yonca Kız” kitabının bir bölümü 5 ve 6. sınıf ders kitaplarında “Erdemler” temasında kullanılabilir.
- “Yonca Kız” romanı “Erdemler” teması işlenirken öğrencilere tavsiye edilebilir.
- “Yonca Kız” kitabı çocukta sevgi ve saygı değerlerinin oluşturulabilmesi için kullanılabilir.
- Yonca Kız kitabı millî, dinî ve evrensel değerler açısından incelenerek yeni bir araştırma yapılabilir.

ORCID ve İletişim

Fadime Yiğit <http://orcid.org/0000-0001-9600-3190>, E-posta: fadimecanak@gmail.com

Kaynaklar

- Akalın, E. (2021). Değerler eğitiminde klasik türk edebiyatı metinlerinden faydalanmak: manzum nasihatnameler örneği. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 19(41), 79-128.
- Ayverdi, İ. (2005). *Misalli büyük Türkçe sözlük*. İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı.
- Bağcı Tayfur, M. (2008). Kemal Bilbaşar'ın hikâyeleri, romanları ve tiyatroları üzerine bir inceleme (Yayımlanmamış doktora tezi), Ege Üniversitesi, İzmir.
- Bilbaşar, K. (2006). *Yonca kız*. İstanbul: Can Çocuk.

- Bilhan, S. (1991), Eğitim ve sevgi. Türk Aile Ansiklopedisi, (C. 3 s. 896-897), Ankara: TC Başbakanlık Aile Araştırmaları Kurumu.
- Cüceloğlu, D. (2012). Değerler, yaşam ve eğitim üstüne birkaç gözlem ve öneri. *Değerler Eğitimi Uluslararası Konferansı*, 28-29 Mayıs 2010, 341 -346.
- Doğan, İ. (2007). *Sosyoloji: kavram ve sorunlar*. Ankara: Pegama.
- Doğan M. (2017). Karakter gücü olarak sabır ve psikolojik iyi oluş ilişkisi. *The Journal of Happiness & Wellbeing*, 5(1), 134-153.
- Enginün, İ. (2006), *Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatı*. İstanbul: Dergah.
- Eyüpoğlu, İ. Z. (1998). *Türk dilinin etimolojik sözlüğü*. Ankara: Sosyal.
- Güngör, E. (1993). *Değerler psikolojisi*. Amsterdam: Hollanda Türk Akademisyenler Birliği.
- Kabaklı, A. (2006). Türk edebiyatı V. İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı.
- Kemal Bilbaşar Anlatıyor. (Aralık 1967). *Türk Dili*, 27 (195), 218- 219.
- Millî Eğitim Bakanlığı [MEB]. (2006). *İlköğretim Türkçe dersi öğretim programı ve kılavuzu 6, 7 ve 8. Sınıflar*. Ankara: MEB Yayınları.
- Millî Eğitim Bakanlığı [MEB]. (2018). *100 temel eser listesi genelgesi*, 43769797-10.06.02-E.24334160.
- Millî Eğitim Bakanlığı [MEB]. (2014), 100 temel eser, http://reyhanli.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2014_02/14113826_100.pdf (ErişimTarihi: 08 Aralık 2014).
- Millî Eğitim Bakanlığı [MEB]. (2019). *Türkçe dersi öğretim programı*. Ankara: MEB.
- Sağlık, Ş. (2005). Değerli öyküler Yahut Hüseyin Su'nun 'gülşefdeli yemeni' kitabındaki öykülerde değerler. İçinde K. Aykut ve Ö. Lelesiz (Ed.) Hüseyin su kitabı (151-185), İstanbul: Nehir Yayınları.
- Şen, Ü. (2007). *Millî Eğitim Bakanlığının 2005 yılında tavsiye ettiği 100 temel eser yoluyla Türkçe eğitiminde değerler öğretimi üzerine bir araştırma* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Tural, S. (1992). *Kültürel kimlik üzerine düşünceler*. Ankara: Ecdâd Yayınları.
- Türk Dil Kurumu (1998). *Türkçe sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Basım Evi.
- Türk Dil Kurumu (2005). *Türkçe sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Urban, H. (2007). *Hayat dersleri*. (Çev. G. Şen). İstanbul: Altın Kitaplar.
- Yıldırım A. ve Şimşek H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin.